

Privatisering van de sociale zekerheid

Het Centraal Economisch Plan 1993 laat zien dat de collectieve uitgaven – even afgezien van nieuwe tegenvallers – in de lopende kabinetsperiode licht dalen, van 58,7% tot 57,6% van het bruto binnenlands produkt (bbp). Terwijl de collectieve-uitgavenquote met 1,1%-punt van het bbp zakt, loopt het aandeel van de collectief georganiseerde inkomensoverdrachten aan gezinnen verder op, van 27,2% bbp in 1990 tot 27,7% bbp in 1994. De cijfers tonen het aan: binnen een wat krimpend collectief budget verdringen uitkeringen (en stijgende rentelasten) de meeste andere uitgaven categorieën.

Al sinds het midden van de jaren zeventig stellen beleidsmakers pogingen in het werk om de hoge uitgaven voor de sociale zekerheid, die zo kenmerkend zijn voor een rijpe verzorgingsstaat, te redresseren. Met name in de jaren tachtig is dit doel ook nagestreefd door privatisering van een deel van de dekking die sociale verzekeringen geven. Politici zijn er tot nu toe evenwel niet in geslaagd om langs deze weg de collectieve uitgaven voor sociale zekerheid voldoende omlaag te brengen.

Bij de *ouderdoms- en nabestaandenpensioenen* kent Nederland een basis- of ministelsel. Collectief wordt immers slechts een uitkering (AOW of AAW) op minimumniveau verzekerd. Particuliere pensioenen, lijfrenten en dergelijke vullen deze uitkeringen voor de meeste Nederlanders aan. Bij de pensioenen die zijn georganiseerd als eindloonregeling was het afgelopen decennium sprake van 'verborgen' privatisering, doordat de (in te bouwen) bruto AOW achterbleef bij de verdiende bruto lonen. Werkgevers en pensioenverzekeraars moeten hierdoor een steeds bredere pensioenkloof overbruggen om bij veertig dienstjaren een pensioenresultaat van 70% van het eindloon te kunnen uitkeren. Zulke eindloonregelingen betreffen bijna 80% van alle werknemers met een pensioenregeling. Te verwachten valt dat de AOW de komende jaren verder achterop raakt bij de verdiende lonen. Het gevolg is dat de bestaande eindloonregelingen steeds kostbaarder worden. Zij zullen vermoedelijk tegen de eeuwwisseling op de helling gaan, en mogelijk worden vervangen door een systeem dat nauwer aansluit bij de beschikbare premies.

Bij de *verzekeringen tegen loonderving* was tot het midden van de jaren tachtig 80%, daarna 70% van het laatstgenoten arbeidsinkomen collectief verzekerd. Sommigen willen ook bij de loondervingsverzekeringen een ministelsel invoeren. Wie bij werkloosheid of arbeidsongeschiktheid een bovenminimale uitkering wenst te ontvangen, moet de uitkering vanaf het minimumniveau particulier bijverzekeren.

De *loondervingsverzekeringen* bij tijdelijke en blijvende arbeidsongeschiktheid zijn voor nieuwe gevallen inmiddels voor een stuk geprivatiseerd, door het wetsontwerp Terugdringing ziekteverzuim (TZ) en het wetsontwerp Terugdringing van het beroep op arbeidsongeschiktheidsregelingen (TBA). De

TZ regelt dat met ingang van 1994 de eerste drie dan wel zes weken van het ziekteverzuim voortaan voor rekening van de werkgever komen. De verplichting tot doorbetaling van loon bij ziekte wordt beperkt tot 70%. Werkgevers mogen een eventuele bovenwettelijke uitkering op vrijwillige basis verzekeren bij een particuliere verzekeraar.

De TBA beperkt – als de Eerste Kamer met het wetsvoorstel akkoord gaat – de hoogte en de duur van de AAW/WAO-uitkering. 'Nieuwe' gevallen jonger dan 58 jaar ervaren een (aanzienlijke) verslechtering van de collectief verzekerde aanspraken, die grotere vormen aanneemt naarmate de werknemer jonger is. De particuliere verzekeraars hebben adequaat op de TBA gereageerd door aanvullende verzekeringen voor collectiviteiten (per bedrijf) aan te bieden.

Bij de *ziektekostenverzekeringen* ervaren particulier verzekerden door de lopende stelselherziening (het plan-Simons), tegen de privatiseringstrend in, juist een zekere collectivisering van hun verzekeringsdekking, door de geleidelijke uitbreiding van de AWBZ tot een basisverzekering, met inkomensafhankelijke premieheffing over het inkomen voor zover dat valt in de eerste schijf van het inkomstenbelastingtarief. Voor ziekenfondsverzekerden is daarentegen sprake van een stukje privatisering, door de invoering van nominale premies en de grotere rol van eigen betalingen. Per saldo blijft de collectieve dekking onveranderd. Deze bestrijkt ongeveer vier vijfde van de kosten van de zorg.

Met name door de vergrijzing staan de uitgaven voor zorg en pensioenen onder toenemende opwaartse druk. Dit gegeven rechtvaardigt de verwachting dat verdergaande aanpassingen van het stelsel van sociale zekerheid op komst zijn. Te verwachten valt dat beleidsmakers, naarmate de financiering van collectieve voorzieningen de komende jaren problematischer wordt, zullen besluiten tot verdergaande privatisering van collectief georganiseerde en gefinancierde risicodekking. Werkgevers en werknemers staan hierdoor voor de beslissing of en hoe zij de gaten zullen opvullen die de overheid laat vallen.

C.A. de Kam